

धातवोरेतआदयः प्रत्येकंपांचभौतिकाःसंतोपि ॥११॥ सृज्यतेसंसृज्यते यद्वाप्राणेभ्योदेवादेवेभ्योलोकाइतिश्रूयमाणदृष्टिसृष्ट्यभिप्रायेणचक्षुरादिभिःसूर्यादिसृष्टिद्वारालोकःसृज्यतइतियथांश्रुतमेव व्यक्तंघटादि अव्यक्तंइंद्रियादि लिंगरूपादिप्रकाशस्तेनयासंअनुमेयं ॥ १२ ॥ यथास्वंस्वविषयानतिक्रमेण इमानिइंद्रियाणिधारयन्निगृह्णन्तप्यतइवआत्मानमविषयमप्यालोचयतइव मनआदीनांनिघहएवलीनंपश्यति तथाचश्रुतीब्रह्मविदाद्वैअवस्थेनिरूपयतः यएवंवेदाहंब्रह्मास्मीतिसइदंसर्वंभवति यत्रत्वस्यसर्वमालैवाभूत्तत्केनकंपश्येदिति उक्तंचाभियुक्तैः सोपाधिर्निरूपाधिश्चद्वेधाब्रह्मविदुच्यते सोपाधिकः स्यात्सर्वात्मानिरूपाख्योनुपाधिकइति परापरज्ञःपरंनिरूपाधिअपरंसोपाधि सक्तःप्रारब्धकर्मणाबद्धःसन्यावद्देहपातमेवसमाधौसोपाधिकावस्थामनुभवतिनतुविदेहकैवल्येपीत्यर्थः ॥ १४ ॥ विद्याफलमाह पश्यतइति ब्रह्मवेदब्रह्मैवभवतीतिश्रुतेर्ब्रह्मभूतस्यउपाधित्यागादित्यर्थः अशुभेनपुण्यपापयोःफलेनसंप्रज्ञातसमाधाविवैकात्म्यधीदाढ्याज्जापत्स्वमयोरपितदेवपश्यन्कर्मणानलिप्यतइत्यर्थः ॥ १५ ॥

तत्रतत्रहिदृश्यंतेधातवःपांचभौतिकाः ॥ यैरावृतमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमं ॥ ११ ॥ इंद्रियैःसृज्यतेयद्यत्तत्तद्व्यक्तमितिस्मृतं ॥ तदव्यक्तमितिज्ञेयंलिंगग्राह्यमतींद्रियं ॥ १२ ॥ यथास्वंग्राहकान्येषांशब्दादीनामिमानितु ॥ इंद्रियाणियदादेहीधारयन्निवतप्यते ॥ १३ ॥ लोकेविततमात्मानंलोकंचात्मनिपश्यति ॥ परापरज्ञःसक्तःसन्सतुभूतानिपश्यति ॥ १४ ॥ पश्यतःसर्वभूतानिसर्वावस्थासुसर्वदा ॥ ब्रह्मभूतस्यसंयोगोनाशुभेनोपपद्यते ॥ १५ ॥ ज्ञानमूलात्मकंक्लेशमतिवृत्तस्यपौरुषं ॥ लोकवृत्तिप्रकाशेनज्ञानमार्गेणगम्यते ॥ १६ ॥ अनादिनिधनंजंतुमात्मयोर्निसदाव्ययं ॥ अनौपम्यममूर्तंचभगवानाहबुद्धिमान् ॥ १७ ॥ तपोमूलमिदंसर्वंयन्मांविप्रानुपृच्छसि ॥ इंद्रियाण्येवसंयम्यतपोभवतिनान्यथा ॥ १८ ॥

ज्ञानमूलेति ज्ञानंविद्यातस्याःमूलंमाया ब्रह्माकारांतःकरणवृत्तेरपिमायाकार्यत्वात् मायात्मकंमिथ्यारूपं क्लेशंअविद्यादिरूपं अतिवृत्तस्यअतिक्रम्यगतस्य योगिनः लोकसंबन्धिन्याःवृत्तेर्वर्तनजीवनात्मिकायाःप्रकाशोयेनतादृशेनज्ञानरूपेणज्ञानमार्गेण पौरुषंपरमपुरुषार्थरूपोमोक्षोगम्यतेप्रकाशते मायिक्येवाविद्यामायिक्यैवविषयानष्टाचेन्मुच्यतेइत्यर्थः यथोक्तंश्रीभागवते विद्याविद्येममतनूविद्युद्धवशतंजीवंआत्मयोर्निजीवस्यात्मयोर्नित्वंवदताजीवत्वहेतोरविद्यादेःपृथक्सत्तासांख्याद्यभिमतानिरस्ता अव्ययमितितार्किकाभिमतंसुखदुःखादिविकारवत्त्वंनिरस्तं सदेतिआगंतुकविकारास्पर्शित्वमुक्तं एतेनैरिपश्यंतिधीराइत्यादिना बुद्धिमान्बुद्धिःनियम्यत्वेनास्यास्तीतिसतथा ॥ १७ ॥ तपोध्यानं ॥ १८ ॥